

**MISNI RED HRVATSKOGA GLAGOLSKOG MISALA
VATIKANSKOG ILLIR. 4 I NJEGOV ODOŠAJ K MORAV-
SKO-PANONSKOM SAKRAMENTARU IX. STOLJEĆA.**

Antun Šimčik.

Nov lijep prilog poznavanju stare crkvene literature slovenske dao je Mgr. dr. Josip Vajs u 2. svesku Acta Academiae Velehradensis (Olomuc 1939, str. 89—141 sa 14 slika), o misnom redu glagolskoga vaticanskog kodeksa. Ova stručna radnja ima veliko opće značenje, jer se veže i za druga naučna područja.

Najstariji spomenici glagolski, Kijevski potječu, kako je danas pouzdano utvrđeno, sa zemljišta Velike Morave, i pripadaju vremenu svetoga Ćirila i Metodija. Poriijeklo i starinu ovih časnih spomenika, koji sadržavaju liturgijske molitve, osvijetlili su P. C. Mohlberg, V. Jagić, V. Vondrak, A. Baumstark i nedavno preminuli M. Weingart. Pater K. Mohlberg, benediktin, ustanovio je g. 1928. u Padovanskom sakramentaru (upravo u nekom njemu srodnom sakramentaru), koji je stariji od X. stoljeća, predložak glagolskih listova Kijevskih, koji su najstariji ostatak slovenskog sakramentara moravske i panonske dijeceze svetoga Metodija. Weingart je g. 1938. pokazao, da su i glagolski Bečki listovi prijepis toga sakramentara, iako su nastali na hrvatskom tlu na kraju XI. ili u početku XII. stoljeća. U svojoj studiji o kanonu hrvatskoga glagolskog misala vaticanskog Illir. 4, iz XIV. stoljeća, ustanovio je profesor Vajs, da je i ovaj kanon prijevod rimskog kanona, koji se čita u sakramentaru D 47, i dalji dio rečenoga slovenskog sakramentara, koji je sačinio koji od učenika samih slovenskih apostola, možda sveti Gorazd.¹

Na period Ćirilov i Metodijev i Veliku Moravu upućuju jezični arhaizmi, riječi poznate iz ćirilometodijskog prijevoda paremiologa, evanđelja i psaltira, zajedno s brojnim izrazima, poznatim iz Sinajskog euhologija i I. legende o svetom Većeslavu. Po nekim mjestima u istom kanonu čini se, da je i njegov latinski original bio barem srodan, ako ne istovetan, s kanonom, koji ima na kraju padovanski D 47. Radi osebujnog prijevoda prvih triju molba očenaša, koji se zatim ponavlja ne samo u svim hrvatskim glagolskim spomenicima, nego i u svim živim jezicima slovenskim na zapadu, različenoga od izvornoga ćirilometodijskog prijevoda istih molba očenaša (po Mateju ili Luci), misli Vajs, da prijevod toga kanona ne potječe od Ćirila ili Metodija, nego od kojega učenika njihova, možda Gorazda, za kojega panonsko Žitije sv. Metodija svjedoči ne samo da je bio Moravljani, nego da je također bio vješt latinskog jeziku, a to nije poznato ni za kojega drugoga učenika slovenskih apostola.

¹ U Časopisu po modernj filologiji XXV. Prag 1939.

Ovaj tekst misnog reda ponavlja se u Ročkom misalu i u misalu krbavskoga kneza Novaka, kako je Mgr. Vajs pokazao u prvoj svojoj raspravi. Time su zajedno nanovo sjajno dokazane veze svete Braće sa Svetom Stolicom, jer se taj sakramentar moravske i panonske crkve (preko padovanskoga sakramentara) osniva na sakramentaru Grgura pape.

Što se tiče misnog reda, na temelju historije liturgije Mgr. Vajs pokazuje, da se o izvorni tekst staroslovenskog misala oslanjaju jedino predslavlja, i to samo ona, koja su se čitala u izvornom sakramentaru Grgurevu; sve ostalo, kako od početka mise do prefacija, tako i tekstovi koji slijede iza Aganče Božji, osim molitve »Ježe usti prijemom« (Quae ore sumpsimus), kasniji su dodatci stoljeća XI. i XII., a osobito XIII., nakon dekreta Inocencija IV. od 1248. i 1252, kojima je iznova svečano bila potvrđena slovenska liturgija biskupijama senjskoj i krčkoj.

Zanimljivo je, da su autori mlađih tekstova prevodili latinski izvornik u duhu starinskoga slovenskog sakramentara, poštujući oblike i izraze, koji u ono vrijeme na hrvatskom tlu nijesu živjeli u jeziku, ali su se nalazili u starijem dijelu zajedničkom sa sakramentarem. Takvi su arhaizmi: račiti, resnota (istina), resnotivan (istinit), jedinočedi (unigenitus), vas mir (svijet) i drugi.

U tekstovima, koji doduše nemaju temelja u staroslovenskom sakramentaru, jer su došli u misnu liturgiju mnogo kasnije, nađu se ovdje ondje kraći i dulji odlomci, ili barem početne riječi, koji su ipak iz vremena Ćirilova i Metodijeva. To su psalam 42. »Sudi mi Bože«, na početku mise, zatim odlomci iz psalma 140. »Da ispraviti se molitav moja« (Dirigatur oratio mea) kod kađenja žrtvenih darova i iz ps. 25. »Umiju v nepovinnih ruce moji« (Lavabo inter innocentes manus meas). I molitve kod pričesti, koje su se isprva jamačno pjevale kao antifona u koru, uzete su iz ps. 115. »Čto vazdam gospodevi« (Quid retribuam Domino). Tako su iz psalma i verzovi poslije opće ispovijedi »Bože ti obrašt se živišini« (Deus tu conversus vivificabis nos), ps. 84.

Vidi se, kako bi neoprezan čovjek mogao smatrati različne dijelove misnog reda za starije nego jesu, kad se ne bi kao autor držao kao pouzdanog putokaza historije misne liturgije i svih faza, kroz koje je prolazila i u tečaju kojih se bogatila do današnjega stanja. O tom daje Mgr. Vajs potanko račun u historijskom dijelu svoje rasprave, koji sadržava mnoštvo liturgijskih podataka. Tek na tom temelju mogao je autor u »filologijskoj analizi« pristupiti s pouzdanjem ocjeni jezične strane samih tekstova u spomenutim glagolskim misalima hrvatskim. Posljednje pogavlje sadržava liturgijske bilješke, za kojima slijedi potpun tekst misnog reda vatikanskog misala Illir. 4 u ćirilskoj transkripciji, savjesno ispoređen sa srodnim tekstovima, o čemu daju račun bilješke na dnu stranice.